

ПАРТИЗАНСКА ДЕЈСТВА У ЕВЕНТУАЛНОМ РАТУ

Многи примери из старије и новије историје показују да су партизанске форме дејства биле врло ефикасне и често утицале и на сам исход рата.

Из тих примера видимо да су досада партизанска дејства примењивана, углавном, у ова три случаја: кад се регуларна армија распала па су њени делови наставили борбу за национално ослобођење (на пример, у Шпанији); кад је регуларна армија напуштајући део своје територије стварала партизанске снаге за дејство у непријатељској позадини (на пример, у Совјетском Савезу); и, најзад, кад се у окупираној земљи појаве нове снаге које поведу организовану борбу за национално ослобођење и за нову власт (на пример, у Југославији). Пример Кине претставља опет нову варијанту — комбинацију ових случајева.

У Француско-шпанском рату 1808—1812 године, Наполеон је успео да у току прве године развије регуларну војску Централне Хунте (1809 код Акање била је последња битка са регуларном војском), али до краја своје владавине није успео да учини крај партизанском рату у Шпанији. Напротив, шпански партизани су задали снажан ударац великом реномеу тадање француске војске и нанели јој неколико пута веће губитке него што је то учинила шпанска регуларна војска у првој години рата.

Улога југословенских партизана у рату 1941—1945 године била је још више одлучујућа, јер су они успели да створе регуларну војску (НОВ) и нову државу, што није био случај у Шпанији нити којој другој земљи у Европи. Југословенски партизани су после распада регуларне војске монархистичке Југославије били једина снага која се борила за ослобођење своје домовине. Али, за разлику од шпанских партизана, који су постали, углавном, од делова шпанске регуларне војске која се распала, и који су водили недовољно организован и неповезан герилски рат, југословенски партизани су настали на бази потпуно нове организације, коју је створила Комунистичка партија Југославије (КПЈ). У току рата партизанска војна организација Југославије чинила је квантитативне и квалитативне скокове и главнина партизанских јединица прерасла је у модерне регуларне формације које су водиле територијалан¹⁾ рат, који је на крају прерастао

¹⁾ За боље разумевање појма „територијалан рат“ види чланак генерал-потпуковника Душана Кведера под истоименим насловом. — В. Д. 6/1953, стр. 1.

у фронталан, док је мањи део снага и даље задржао партизанске формације и водио партизански рат.²⁾ Ове партизанске снаге, поред циљева и задатака партизанског рата сада су имале и нове задатке у вези са радом главних снага које су водиле територијалан, односно, фронталан рат. На овај начин партизанска дејства у Југославији, у почетку народног устанка, док је постојала само партизанска војна организација, играла су одлучујућу улогу, а у другој фази рата, када су партизанска дејства извођена у комбинацији са дејствима регуларне војске, имала су помоћну улогу.

Улога партизанских дејстава у Русији за време Наполеоновог похода 1812 године, и у СССР-у послe Октобарске револуције 1917—1921 године, као и за време Другог светског рата 1941—1945, била је за све време помоћна у односу на улогу регуларне армије која је у сва три случаја постојала од почетка до краја дејстава. Но, то не значи да је улога тих дејстава била мала, већ напротив, она су била широких размера и дала су велики допринос победи руске, односно Совјетске армије у поменутих ратовима. Исто тако, позната је велика улога кинеских партизана у великом Ослободилачком рату кинеског народа, односно, Кинеској револуцији.

Из ових неколико примера може се извући закључак да је улога партизанских дејстава у неким ратовима, или у њиховим фазама, била одлучујућа а у неким само помоћна. Да ли ће ова дејства у једном евентуалном будућем рату имати једну или другу улогу, зависиће од тога да ли упоредо са партизанским јединицама постоји и регуларна армија, која води фронталан или територијални рат. По свему судећи, за земље које од раније имају регуларне армије, улога партизанских дејстава и убудуће биће у највише случајева помоћна, пошто ће свака нација тежити да по сваку цену у току целог рата не само очува већ и ојача своју редовну војну организацију. Таква оријентација ће бесумње бити целисходна и правилна, као што ће бити правилна и тежња земаља које тек воде борбу за своје ослобођење да што пре створе своју регуларну војну организацију, при чему партизанска дејства могу одиграти одлучујућу улогу. Међутим, и та помоћна улога партизанских дејстава у рату у савременим условима имаће већи значај него што га је имала у прошлости. У савременим ратовима постојаће далеко већа потреба за јаким, добро организованом и наоружаном партизанском организацијом у позадини непријатеља него што је то икада раније постојала.

Скоро све савремене армије имају тенденцију потпуне моторизације, а поента њихових доктрина је ватра и маневар, уз употребу нуклеарног оружја и масовне примене ваздушних десаната. Све то

²⁾ Овим не мислим рећи да и партизанске јединице, које су саставни део оружаних снага једне земље, нису регуларне јединице. Женевском конвенцијом од 1949 г. партизани су стављени под међународну заштиту и њихово дејство признато је као регуларно. Термине „регуларне“ и „партизанске“ јединице употребљавам због тога што нисам могао наћи адекватније изразе за означавање дела оружаних снага који дејствује на стабилном фронту и оног у позадини.

говори да ће савремене армије убудуће, и поред хеликоптера и увођења све већег броја возила на гусеницама, још више зависити од добрих путева и проходности комуникациских праваца уопште. Зато ће она држава која буде успела да предузме ефикасне мере за паралисање саобраћаја у позадини непријатеља имати велике предности. Овај задатак најчешће ће преузети на себе офанзивна авијација којом првенствено располажу велике и економски развијене земље. Мале земље ће својом авијацијом моћи само повремено неутралисати саобраћај непријатеља на појединим правцима, док ће паралисање саобраћаја у ширим размерама најуспешније моћи извршити партизанске јединице. То средство је најјекономичније и доступно је и државама најскромнијих економских могућности под условом да воде праведан одбранбени рат и да имају чврсто политичко јединство народа уз одговарајуће правилно руковођење. Поред делимичног паралисања саобраћаја, партизанске јединице могу везати за себе и велики број оперативних ефектива агресора и тиме побољшати услове за одржање стабилног фронта.

Искуство је показало да многобројни партизански одреди правилно руковођени из једног центра могу везати за себе исто толико снага колико и регуларна армија на том делу фронта. Поједини мањи партизански одреди (јачине око 200 људи) у повољним условима (у дубљој позадини у условима окупације, на погодном земљишту, при високој политичкој свести становништва итд.) у стању су да у кругу пречника око 60 км свакодневно наносе ударце непријатељу, и то свакипут на другом месту. Да би агресор обезбедио толику просторију мора имати много јаче снаге. Он те снаге може држати у сталним гарнизонима или их користити као покретне експедиције, но, ни у једном ни у другом случају неће моћи постићи сигурно обезбеђење комуникација нити пуну безбедност те територије.

С обзиром да у савременим условима постоји могућност лакше и брже координације и обједињавања акција више партизанских одреда, то мали гарнизони или слабе експедиције могу бити одлучан плен партизанских снага. Неоспорно је да ће агресор то имати у виду и мало је вероватно да ће остављати гарнизоне са посадама слабијим од батаљона и слати експедиције слабије од пука, као што је чинио у неким случајевима и у току Другог светског рата.³⁾

Као што је већ напоменуто, партизанске снаге биће у повољнијим условима и њихово дејство биће ефикасније ако постоји и регуларна армија. Тада окупатор неће моћи одвајати довољно јаче снаге за офанзивна дејства против партизана, пошто му прети стална опасност од главних снага — регуларне армије. То су потврдили и многи примери из нашег НОР-а. Зато је оштрица дејстава многих неприја-

³⁾ Немачки генерал Бадер, командант окупационих снага у Србији, августа 1941 године, наредио је да се против партизана не смеју употребити слабије снаге од батаљона. Касније је окупатор употребљавао против партизана и јаче снаге (у Првој офанзиви — септембра 1941 — против партизана у Западној Србији, Немци су објединили дејство својих шест дивизија: 113, 118, 342, 704, 714 и 717).

тељских офанзива (II, III, IV, V) била уперена на главну оперативну групацију. Или крајем 1944 године, када су били образовани фронтови, окупатор је главну пажњу концентрисао на њих и своје офанзивне напоре првенствено усмеравао на фронт (покушај офанзивног дејства на Сремском и Барањском фронту почетком 1945 године). Према томе, ако се присили непријатељ да одваја снаге за офанзивна дејства против једног дела партизанских јединица, створиће се повољни услови за офанзивна дејства осталих партизанских и регуларних јединица.

Улога партизанских дејстава у комбинацији са дејствима регуларне армије још ће више порасти у условима употребе нуклеарног оружја када ће непријатељ избегавати масовне групације и своје трупе распоређивати растресито, у мањим групама (јачине око једног батаљона), на ширим просторијама. Таква комбинована дејства су много економичнија и целисходнија од чисто фронталних дејстава, нарочито за државе са ограниченим материјалним могућностима и људским резервама, јер се њима могу постићи исти резултати са много мање људских и материјалних жртава.

Али за успешну примену партизанских дејстава у једном рату нису довољни само сазнање о њиховој улози и решеност да се она примењују, већ су потребни и одређени услови, као и низ мера које треба предузети још у мирном периоду.

Први услов за успешну примену партизанских форми дејстава је праведност рата. Овај услов не би требао да долази у питање у рату у коме се примењују партизанска дејства на сопственој територији коју је окупирао агресор. Међутим, постоји могућност да се примењују партизанска дејства (или тачније речено, за овај случај, герилске борбе) у комбинацији са дејствима регуларне армије на стабилном фронту на сопственој територији, али под доминацијом неке стране силе, у интересу противнародних режима и сл., те у том случају може доћи у питање и праведност рата. То се неминовно мора одразити и на масовност и ефикасност тих дејстава, пошто једино праведност циља рата, поред осталих фактора, гарантује масовно учешће родољуба у одбрани отаџбине на било који начин.

Поред праведности циља рата, за успешну и ефикасну примену партизанских дејстава важан је услов и организованост, јер неорганизоване, стихијне и неповезане борбе партизана, макар биле и масовне, неће дати одлучујуће резултате. То потврђују и поједини примери из историје, као случај Шпаније 1808—1812 године, а и неки каснији примери.

У неким случајевима партизанска организација је била створена пре почетка оружане акције (рата, устанка или других форми борби), а у другим је она створена обједињавањем партизанских одреда у процесу борбе. И један и други начин давали су добре резултате ако је био постављен јединствен циљ и обезбеђени масовност и руковођење из једног центра. Разуме се да је први начин стварања организације повољнији и безболнији, пошто није скопчан са тешко-

ћама које су неминовне при обједињавању организације и изналагању заједничког циља и програма у току борбе.

Под појмом организације, свакако, треба схватити у првом реду постојање централног војно-политичког руководства и одређивање циља и програма. Но, у току даљег процеса борбе организација ће се све више развијати, укључујући у себе и друге факторе као: формацију, изворе снабдевања материјално-техничким средствима, попуну људством и др. Најзад, биће потребно решити и питање тактике и односа према стабилном фронту, а тамо где одлучујућа улога припада партизанским дејствима и где из било којих разлога не постоји уставна национална власт, треба решавати и питање власти.

При стварању организације пре почетка оружане акције важно је предвидети људство и материјално-техничка средства за прве партизанске јединице које ће се формирати у почетној фази рата, као и рејоне њиховог дејства и основне задатке.

Окружене јединице из састава стабилног фронта (оне армије која води рат на својој територији) не треба никада жртвовати или дозволити да падну у заробљеништво. Искуство нашег Народноослободилачког рата показало је да не постоји такво окружење из кога се смео бранилац не може пробити. Пробој је могуће извршити у разним правцима, најчешће ће то бити у правцу фронта, у циљу спајања са сопственим главним снагама. Но, ако је немогуће пробити се ка линији стабилног фронта, свакако је целисходније извршити пробој у правцу позадине и прећи на партизански начин дејства него бити уништен или заробљен. Ово ће бити олакшано ако у том рејону већ постоје партизанске јединице. У том случају биће потребно да надлежни претпостављени старешина благовремено регулише односе између ових и већ постојећих партизанских јединица.

Важност партизанског ратовања и његова вероватна примена у будућности намећу потребу обуке целокупног старешинског састава у примени тактике партизанског ратовања, што је од посебне важности за старешине који у том погледу немају личног искуства.

Најзад, у циљу повећања покретљивости и ефикасности дејства партизанских јединица треба благовремено решити и питање збрињавања и евакуације рањеника, што ће бити умногом олакшано у случајевима постојања стабилног фронта. Кад је год могуће, главне снаге, са стабилног фронта, мораће преузети на себе обавезу евакуације рањеника. Оне ће, такође, морати преузети на себе и снабдевање партизанских јединица извесним средствима и материјалом у току целог рата, ако за то постоје могућности.